

Pocta osobnostem

Karel Engliš

Paměti

*Kdo sloužíš vlasti,
odměny nečekej*

MASARYKOVA UNIVERZITA
MASARYKŮV ÚSTAV A ARCHIV AV ČR

Pocta osobnostem

Dílo Karla Engliše 4

MUNI
PRESS

Henry

*Každý den vstanu k práci, jedinému svému potěšení,
za každý den děkuji, který jsem prožil ve zdraví.
Plánů už nedělám do budoucna, protože si nejsem jist,
že se jejich splnění dožiju. Můj časový obzor je velmi omezen.
A přece rád žiju.*

Karel Engliš

Paměti

*Kdo sloužíš vlasti,
odměny nečekej*

S e s t a v i l i

Martin Hlaváč

Pavel Lhota

František Plhoň

Vít Pokorný

Alena Mizerová

Jakub Kunert

Masarykova univerzita
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.
Brno–Praha 2022

Publikace vznikla za finanční podpory Moravskoslezského kraje.

Státní fond kultury ČR

Publikace vychází s finanční podporou Státního fondu kultury České republiky.

STRATEGIE AV21

Publikace vychází v rámci Strategie AV21: výzkumný program „Paměť v digitálním věku“.

Publikace vychází s podporou České národní banky.

Knihu recenzovali:

doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc. (Právnická fakulta Univerzity Karlovy)

doc. Ing. Jiří Blažek, CSc. (Právnická fakulta Masarykovy univerzity)

© 2022 Dědicové Karla Engliše, Státní fond kultury ČR

© 2022 Masarykova univerzita

© 2022 Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

© 2022 Fotografie: Archivy rodiny Karla Engliše, České národní banky, Masarykovy univerzity, Národního muzea, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a Pavla Lhoty

© 2022 Design: Václav Mekyska, Lea Novotná a Radka Vyskočilová

ISBN 978-80-280-0113-1 (Masarykova univerzita. Brno)

ISBN 978-80-280-0114-8 (online ; pdf) (Masarykova univerzita. Brno)

ISBN 978-80-88304-92-0 (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. Praha)

ISBN 978-80-88304-97-5 (online ; pdf) (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. Praha)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M280-0114-2022>

Doplňky ke knize naleznete na <https://press.muni.cz/karel-englis>

Poděkování nakladatele

Nakladatelé knihy děkují za vstřícnost a poskytnutí souhlasu k otištění rukopisu a obrazové dokumentace rodině prof. JUDr. Karla Engliše, zvláště Ing. Jitce Englišové, Ing. Karlu Englišovi, Mgr. Barboře Horákové, paní Martě Kapsové, paní Markétě Koutkové, paní Karen Munro, panu Petru Otahalovi, MUDr. Františku Plhoňovi a paní Lucii Portman.

Díky laskavosti archivů rodiny Karla Engliše, České národní banky, Masarykovy univerzity, Národního muzea, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a pana Pavla Lhoty nalezne čtenář v knize reprodukce vzácných dokumentů. Státní fond kultury ČR udělením licence umožnil zveřejnění díla.

Poděkování náleží PhDr. Martinu Hlaváčovi, Ph.D., MUDr. Františku Plhoňovi, Pavlu Lhotovi, Mgr. Vítu Pokornému a PhDr. Jakubu Kunertovi za dohledání archivních podkladů, deskripci textů, odbornou redakci, tvorbu medailonků osobností, poznámek a výběr obrazového doprovodu. Martině Hovorkové za jazykovou úpravu, Radce Vyskočilové, Lei Novotné a Jiřímu Sedláčkovi za sazbu a přípravu tiskových podkladů a Václavu Mekyskovi za grafické řešení knihy. Za inspiraci k vydání knihy náleží dík PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D., a Spolku přátel Karla Engliše.

Ediční řadu „Dílo Karla Engliše“ od počátku vydáváme ve spolupráci s Českou národní bankou. S velkým pochopením a pomocí jsme se setkali u Ing. Jiřího Rusnoka, jejího guvernéra v letech 2016–2022. Z archivní fondů banky nám PhDr. Jakub Kunert ochotně poskytoval reprodukce fotografií a dokumentů a významně se podílel na tvorbě doprovodných textů. Za to jim patří velký dík.

Vydání knihy by nebylo možné bez finanční podpory:

Paní Marty Kapsové, vnučky Karla Engliše

MUDr. Františka Plhoně, vnuka Karla Engliše

Mgr. Barbory Horákové, pravnučky Karla Engliše

Paní Lucie Portman, pravnučky Karla Engliše

Paní Radany Květové, neteře dcery Karla Engliše Věry Fürstové

Moravskoslezského kraje

Státního fondu kultury ČR

České národní banky

Masarykovy univerzity

Masarykova ústavu a Archivu AV ČR

Obsah

Jiří Blažek: Zsvěcené vzpomínání	11
I / Osobní vzpomínky až do konce první světové války	15
Dětství	15
Otec	16
Matka	18
Příbuzní	21
Bratři a sestra	22
Sestra Marie.	25
Sestra Anna.	27
Vzpomínky z předškolních let	28
Obecná škola	28
Učitelé	29
Spolužáci	32
Ostatní vzpomínky z té doby	34
„Kvartyry“ na nižším gymnasiu.	34
Opavské gymnasium koncem 19. století	45
Spolužáci	63
Vzpomínky z gymnasiálních let	64
Jak jsem bydlel v Praze na universitě	71
Jak jsem se živil v Praze a u Štěpánků	83
Studium	97
U hraběte Czernina v Mnichově	99
Sňatek	105
Pobyt ve Vídni 1908–1911	110
Profesorem na technice v Brně a technika v Brně počátkem XX. století	114
Regionálním politikem	130
Frenštát pod Radhoštěm	132
Poslancem Moravského zemského sněmu	137
Z moravské zemské školní rady 1913	141
Za války	148
Obrazová část	154

II / Do konce druhé světové války	185
Mezi Brnem a Prahou	185
Věda o politice	195
Audience a nástrahy	202
Založení Masarykovy university	207
Pouť za universitou a na katedře	215
V národní bance	223
„Zlatá“ rada	244
Z pravdivé teorie dobrá praxe	248
Úvod	248
Důvod mezinárodní směny	249
Soustava hospodářských čísel	251
Cenová teorie	252
Peněžní teorie	254
Teorie státního hospodářství	255
Zahraníční úvěry	257
Hospodářská teorie a hospodářská politika	258
Pouť za vědou	259
Předmluva druhá ke knize „Velká logika“	261
Problémy a lidé	265
Tomáš Baťa	265
Dr. Karel Kramář	272
Karel Loevenstein	278
Vzpomínky na T. G. Masaryka	282
Souběžná cesta životem (Sonntágův hrad)	301
Antonín Švehla	303
František Weyr	314
Bílý opat (Metoděj Jan Zavoral)	329
Vzpomínky z ministerské rady	332
Obrazová část	350
III / Byl jsem rektorem University Karlovy	403
Úvod	403
Kandidatura	403
Před volbou. V komisi pro jubilejní oslavy, předběžná činnost v komisi	405
Bezprostředně před volbou	406
Volba	407
Moravská svačina	409
Po volbě	409
Rektorem Karlovy university	409
Karolinská komise	410
Komise pro jubilejní oslavy 600. výročí založení UK	413

Rektorská rada	416
Kodex	416
Do víru událostí politických, kulturních a společenských.	417
Domácí slavnosti	421
Slavnostní instalace rektora UK	422
Ustavení pedagogické fakulty a řešení problémů	424
Hradecká universita – souvisí s UK.	424
Akademické spolky a rektorát.	425
Dary pro Universitu Karlovu	427
Odchod z rektorátu	429
Obrazová část	434
IV / Vyhnanství v Hrabyni	455
Odchod z Prahy	455
Zápisky z poslední štace v Hrabyni	465
56 let po matuře	470
O mém stáří	473
Jsem stár – mnoho pamatuji	473
Mnoho současníků mne předešlo	475
Jak se změnil vztah k okolí	477
Tělesný stav a mentalita stáří.	481
Myšlení	484
Rozlišení nemoci a stáří	486
Stál ten život za to?	486
Kultura a stáří	488
Osmdesátiny	490
Pohled do minulosti.	490
Přítomnost a svátek. Gratulanti	496
Budoucnost	500
Obrazová část	503
V / Přílohy	521
Roky Englišova života a ohlasy na jeho dílo	522
Osudy rodinných příslušníků Karla Engliše	524
Medailonky osobností	527
Ediční poznámka.	576
O sestavovateli a autorech doprovodných textů	578
Obrazová část	579

Zasvěcené vzpomínání

Milí čtenáři,

dostává se Vám do ruky již třetí, nejrozsáhlejší kniha vzpomínek jedné z nejvýznamnějších osobností první republiky – prof. JUDr. Karla Engliše. Jejich mimořádnost spočívá v tom, že je psal člověk, který byl od vzniku republiky více než dvacet let součástí politické a hospodářské elity tehdejší společnosti, měl blízký vztah k prezidentu T. G. Masarykovi, stýkal se s mnohými představiteli československého byznysu.

Tento tvůrce hospodářské politiky Československa byl často povoláván všemi stranami do vlády do funkce ministra financí jako nezpochybnitelná odborná autorita na měnovou a finanční problematiku. Jeho účast ve vládě byla vyžadována, často na přání prezidenta T. G. Masaryka, když se republika ocitala ve složité ekonomické situaci.

Působení ve vrcholných vládních funkcích bral jako službu vlasti. Bytostným prostředím mu však byla vysoká škola. Postupně působil na třech nejvýznamnějších vysokoškolských institucích, osobně nejbližší mu byla Masarykova univerzita v Brně, kterou podporoval i v dobách, kdy ho vládní povinnosti vázaly v Praze. Svoji duchovní spřízněnost s vysokoškolským prostředím prokazoval autorstvím mnoha odborných publikací, článků, polemik a přednášek.

Za všechny ty desítky publikací bych chtěl vzpomenout alespoň jednu, která svojí hloubkou, strukturou a rozsahem dělá z Engliše vpravdě renesanční osobnost – „Velkou logiku“. Dílo, na kterém Engliš pracoval celou válku, mělo neobyčejně pohnuté osudy. V kompletním rozsahu jej vydalo až Nakladatelství MuniPress v provedení faksimile Englišem editovaných strojopisů a po 70 letech od napsání ji tak zpřístupnilo odborné i laické veřejnosti.

Z písemných památek, které zanechal, mně osobně nejbližší jsou jeho vzpomínky. Jsou mimořádně cenné tím, že podávají nezkrácený obraz významných osobností a událostí první republiky z pohledu člověka, který byl „u toho“. Vzpomínky jsou výpovědí i o Karlu Englišovi samotném. Z jeho řádků dýchá člověčenství, pohled empatického člověka, laskavého a shovívavého humoru.

V této souvislosti bych chtěl připomenout, že na tyto rukopisné vzpomínky po dlouhá desetiletí sedal prach archivů a teprve nyní, díky iniciativě Nakladatelství MuniPress, poprvé vycházejí.

Nad stránkami vzpomínek se vynořuje jejich autor jako osobnost pevných morálních zásad. Hodnoty, které Engliš zastával, jsou v mnoha ohledech i dnes nedostižným ideálem.

Snad nejdůležitější hodnotou byla Englišem často zdůrazňovaná odbornost. Engliš, stejně jako Masaryk, neměl rád polovzdělanost, hojně rozšířenou v české společnosti. V jeho pojetí odbornost znamenala nejen formálně absolvované vysokoškolské vzdělání právního směru, ale vzdělání prohloubené o znalosti z národního hospodářství a statistiky. První zaměstnání v Zemském statistickém úřadě a tříleté působení na ministerstvu obchodu ve Vídni bylo vynikající průpravou pro jeho pozdější působení v ministerských funkcích.

Englišem předkládané návrhy do vlády byly nejen precizně teoreticky zdůvodněny, ale rovněž podepřeny statisticky ověřenými národohospodářskými realitami. Několikanásobný předseda vlády Antonín Švehla o Englišovi pochvalně prohlásil: „Večer jsem mu naznačil problém a ráno mně přinesl hned tři řešení, a všechna správná.“

Odborný přístup byl pro něj jediným kritériem pro řešení národohospodářských a finančních problémů. Jakékoliv jiné vlivy odmítal, zvláště pokud byly diktovány ideologickými či úzce stranickými zájmy. Bylo mu cizí vypjaté stranictví, odmítal nadřazení stranických zájmů zájmům odborným. To byl také hlavní důvod, proč vystoupil z Národní demokracie – strany, již byl po dlouhá léta členem. Do budoucna vystupoval již jen jako nezávislý odborník. Svým přístupem se shodoval s prezidentem Masarykem.

Engliš nebyl pouhý teoretik, který by si neuvědomoval, jaké dopady mají jeho hospodářskopolitická rozhodnutí rozpočtového nebo měnového charakteru. Měl velmi dobrý vztah k představitelům československého průmyslu, a tak si mohl přímo ověřit dopady vládní hospodářské politiky. To však neznamenalo, že by „podléhal vlivu velkého kapitálu“, jak o něm někdy psal dobový tisk. Dokázal být tvrdým oponentem i obhájcem vládních rozhodnutí.

Snad nejvíc obdivuji Englišovu potřebu publikovat. Přes velké časové zaneprázdnění ve vysokých vládních funkcích byl autorsky velice činný. Napsal desítky odborných publikací, stovky článků, ve kterých hodnotil, vysvětloval, obhajoval či kritizoval rozhodnutí vlády, parlamentu, prezidenta či svoje vlastní. Publikování mu umožňovalo si věci noeticky ujasnit a logicky utřídit. To dávalo jeho postojům a rozhodnutím hlubší smysl a myšlenkový řád.

Nesporně obdivuhodná a ojedinělá byla Englišova mravní integrita. Když byl přesvědčen o své pravdě, neochvějně ji hájil, i za cenu osobních obětí. Často své názory obhajoval proti odlišným většinovým názorům svých ideových odpůrců a kritiků. V tomto si rozuměli s T. G. Masarykem.

Těchto pár vět je jen malé připomenutí duchovního odkazu této výjimečné osobnosti naší historie. Chci popřát všem čtenářům příjemné chvíle strávené četbou nevšedních Englišových vzpomínek.

Jiří Blažek

Karel Engliš
Paměti **I**